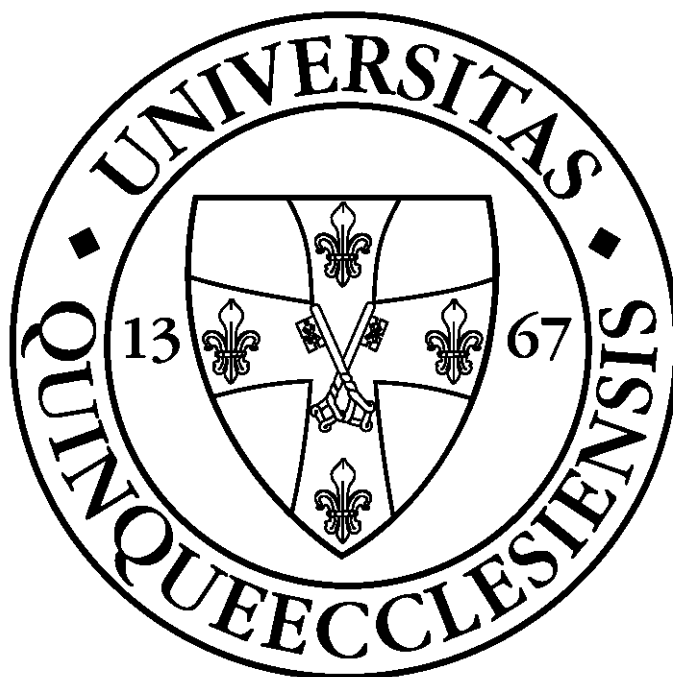

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Dr. Hohmann Balázs

*Az átláthatóság értelmezése és követelményrendszere a közigazgatási
hatósági eljárások tükrében*

Doktori értekezés tézisei

Témavezető

Prof. Dr. Fábrián Adrián
egyetemi tanár

Pécs 2021

Tartalomjegyzék

I.	A kitűzött kutatási feladat összefoglalása	3
II.	A kutatás módszerei, vizsgálati irányai és célkitűzései.....	5
1.	A kutatás módszerei	5
2.	A kutatás vizsgálati irányai	6
3.	Kutatási célkitűzések, hipotézisek.....	10
III.	Az elért kutatási eredmények és azok hasznosítási lehetőségei	11
1.	A hipotézisek vizsgálata során elért eredmények és azok hasznosítási lehetőségei	11
2.	Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan.	16
IV.	A doktorjelölt témakörben készült publikációinak jegyzéke	21
1.	A doktori képzés megkezdése előtt.....	21
2.	A doktori képzés időtartama alatt.....	21
3.	Megjelenés alatt álló közlemények	25

I. A kitűzött kutatási feladat összefoglalása

A közigazgatási hatósági eljárásoknak, az ezeket az eljárásokat végző hatósági szerveknek folyamatosan változó társadalmi, gazdasági és politikai környezetben kell betölteniük a hatósági jogalkalmazási tevékenységhez kapcsolódó funkciókat, amely így ismétlődően új kihívások és elvárások elé állítja azokat.

A disszertáció megállapításai alapján ebbe a gondolatmenetbe illeszkedik az átláthatóság és a hatósági eljárások kapcsolata is, amely a közigazgatás irányába mutató – történelmi gyökereken építkező, de mégis - újszerű elvárások egyik típusaként jellemezhető. A doktori kutatás eredményei alapján hatósági eljárás akkor tudja teljeskörűen betölteni a feladatát egy modern közigazgatási rendszer keretében, ha annak szabályozása, és egyben végrehajtása is a jogalanyok széles köre (nem feltétlenül csak a hatósági eljárás ügyfelei oldaláról közelítve a vizsgált témakört) számára érthető, értelmezhető, befogadható, tehát átlátható és ennek megfelelően az adott rendszer is a közbizalom tárgyát élvez. Ekkor várható el ugyanis az állampolgárok és az egyéb jogalanyok széles körétől a bizalom, amely megteremti a hatósági eljárásban alakított jogviszonyok tekintetében a nagyobb fokú önkéntes jogkövetést.

Az átláthatóság hatósági eljárások szempontjából való értelmezése, az egyedi hatósági ügyek átláthatóságára vonatkozó ismeretek, elvárások és követelmények tekintetében nem feltétlenül látunk „biztos pontokat”. A tudományos és szakmai diskurzus e fogalmat rendszerint érinti, de nem született eddig konszenzus sem a tudományos szinten, sem a nemzetközi és nemzeti tervezési folyamatok és dokumentumok, sem pedig a vizsgált jogszabályokban megjelenő követelményrendszer tekintetében arra, hogy mit érthetünk pontosan az átláthatóság hatósági környezetben alkalmazott, jogtudományi szempontból értelmezhető fogalma és annak követelményrendszere alatt. Az átláthatóság megteremtése – az értekezés megközelítésében – egyszerre jogalkotási, jogalkalmazási, illetve politikai-stratégiaalkotási, és ehhez kapcsolódó kommunikációs feladat, ezek számbavételével érzékeltethetjük leginkább, hogy mikor beszélhetünk átláthatóságról általános és egzakt értelemben véve is az államműködésre tekintettel. Az értekezés ezért e kulcsfontosságú tényezőkön keresztül vizsgálja az átláthatóság témakörét, alkalmazva azt a hatósági eljárások vonatkozásaira.

A témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is ezekhez az elkülöníthető témákhoz szükséges illeszteni. Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmának kialakulása esetében annak értékeléséhez, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés módszerét alkalmaztam az értekezés megalkotása során, amelyet az egyes államokban

megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével egészítettem ki ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról.

Az átláthatóság fogalmának, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert alkalmaztam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részeleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. Ennek keretében tételesjogi és egyben kritikai elemzést folytattam le a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből.

Az átláthatóság megtapasztalása, „megélése” dinamikusán változó lehet az átláthatóság alanyainak, az állampolgároknak a szemszögéből, éppen ezért az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények végső teljesülésének értékelése során relevanciával bírnak az individuumok egyéni értékelései a vizsgált állam teljesítményéről. Ennek megfelelően az állampolgárok megítélésére vonatkozó empirikus kutatási eredmények is fontos részét képezték az átláthatóság és nyitottság e speciális témakörben való fogalom- és követelmény-képzésének és -értékelésének, a disszertációba foglalt elméleti, dogmatikai eredmények igazolásának.

A doktori értekezés ezeknek megfelelően arra vállalkozik, hogy értelmezze és definiálja az átláthatóság fogalmának a közigazgatási hatósági eljárások vizsgálati témakörében. Meghatározza az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségeket a hatósági eljárás tekintetében. Megvizsgálja, hogy ezek miként érvényesülhetnek a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében, és végül a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségeket határozza meg.

II. A kutatás módszerei, vizsgálati irányai és célkitűzései

1. A kutatás módszerei

A doktori értekezés által vizsgált témakör komplexitására tekintettel a kutatási módszereit is az elkülöníthető témákhoz volt szükséges illeszteni az alábbiak szerint.

Az átláthatóság politikai, majd jogi fogalmi kialakulásának értékelése, a kezdeti követelményrendszer feltárásához a történeti, genetikus elemzés módszerét kívánom alkalmazni, amelyet az egyes államokban megjelenő jogi és jogpolitikai elképzelések összehasonlító elemzésével szükséges kiegészíteni ahhoz, hogy megfelelő mélységű és teljes körű képet kaphassunk e folyamatok alakulásáról. Az átláthatóság megítélése, követelményrendszerre válása nem különíthető el teljeskörűen a formálódása során bekövetkező társadalmi, gazdasági, politikai változásoktól, amelyek sok tekintetben meghatározták annak jelenlegi meghatározottságát, karakterét. Az értekezés nem is törekszik e mesterséges elhatárolás megtételére, arra azonban igen, hogy kiválassza azokat a történeti folyamatokat, értelmezéseket és elképzeléseket, amelyek alakították az átláthatóság fogalom- és követelményrendszerén és elemezze jelen értekezés II. főfejezetében.

Az átláthatóság fogalmának meghatározása, különösen a jogtudomány szempontjából értelmezhető fogalmi elemek lehatárolása és részletes elemzése során dogmatikai módszert választottam annak érdekében, hogy a fogalom összes releváns részeseleme a közigazgatási hatósági eljárás területén megragadhatóvá váljon és alkalmas legyen arra is, hogy abból a szűkebb tárgykör, a hatósági jogalkalmazás átláthatósága vonatkozásában követelményrendszert lehessen felállítani és vizsgálni. E követelményeket elemzem a disszertáció III. főfejezetében.

Jelen értekezés arra vállalkozik, hogy átláthatóságot befolyásoló egyes – jogalkotási, jogalkalmazási és kommunikációs – tényezők vizsgálata során e tényezőket új szemszögből, azoknak az átláthatóság megvalósításában betöltött szerepe szempontjából elemezze. Ennek megfelelően ezek vizsgálata során tételesjogi és egyben kritikai elemzést folytattam le a vizsgált jogintézmények és rendelkezések tekintetében annak érdekében, hogy megalapozott következtetéseket lehessen levonni ezekből. A fent bemutatott, a hatósági eljárás átláthatósága során pilléreknek tekinthető három témakör vizsgálatát és annak eredményeit az értekezés IV., V. és VI. főfejezetében kívánom bemutatni.

Végezetül az átláthatóság egyes, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó vetületei vizsgálatakor elemeztem azok gyakorlati megvalósulása során észlelhető jellemzőket, ahhoz, hogy teljes

képet kaphassunk az átláthatósághoz kapcsolódó követelmények teljesüléséről. Az állampolgárok által, a hatósági eljárás átláthatóságáról alkotott megítéléséhez kapcsolódóan szükségesnek találtam olyan empirikus kutatási módszerek alkalmazását, amelynek segítségével primer tudományos eredmények hozhatóak létre az említett témakörökben. Jelen értekezés célja azonban elsődlegesen ennek módszertani kialakítására, mintsem reprezentatív felmérési eredmények létrehozására irányult. A módszertani megfontolásokkal elérhető felmérésieredmények hozzájárulhatnak az értekezés során lefolytatott tudományos eredmények alátámasztásához, és értékes ismeretekkel járulhatnak hozzá a magyar és nemzetközi jogtudomány eredményeihez.

2. A kutatás vizsgálati irányai

Az átláthatóság fogalmának és követelményrendszerének rendkívül bonyolult, jogi és politikai fogalmakkal átszőtt mivolta szükségessé teszi a kutatás alapvető módszerei mellett felvázolni az átláthatóság szűkebb témakörben való elemzéséhez kapcsolódó vizsgálati irányokat, mivel ezek meghatározhatják a fogalomalkotás és a vizsgálódás szintjét, a levonható következtetések körét.

Egyrészt az átláthatóság hatósági eljárásban való érvényesülése vizsgálható vertikális szempontból.

1. ábra – Az átláthatóság vertikális értelmezése – A közigazgatási hatósági eljárás tükrében.

Forrás: saját szerk.

Ebben a megközelítésben vizsgálhatunk politikai, jogalkotási, jogalkalmazási és egyedi eljárásban megmutatózó jogalkalmazási, valamint intraperszonális szintet. Az átláthatóság történetében – ahogy az majd a II. főfejezetben részletesen kifejtésre fog kerülni –, először politikai meghatározottsággal találkozhattunk. E megközelítésmódban az átláthatóság, az államhatalmat gyakorló kormányzattal szembeni elvárásként, követelésként jelenik meg, amelyet a kormányzat meghatározott értékben a magáévá tesz, beépíti folyamataiba, annak érdekében, hogy megfeleljen a külső, belső elvárásoknak, és biztosítsa egyben saját szervezeti fenntarthatóságát is. E szintet megosztottság jellemzi, hiszen nem csupán egyes államok vagy tagállamok egyedi politikai folyamatairól lehet e tárgykörben szó, hanem a nemzetközi kapcsolatok, nemzetközi és szupranacionális szervezetek által befolyásolt, dinamikusan változó rendszerről, amely akár ellentétes elvárásokat is támaszthat az érintett államokkal szemben. A jogalkotási szintnek részben e politikai elvárásoknak, részben az egyes jogrendszerekből következő jogállami és alkotmányos garanciáknak való megfelelést kell létrehoznia. Szűkebb tárgykörünk tekintetében ez praktikusán a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó általános (amelyik államban ilyen elkülöníthető) és ágazati, anyagi és alaki jogi normák kialakítása. Mindez nem csak azt jelenti, hogy e normák megalkotása és módosítása során a normaanyag tekintetében szükséges az átláthatósági követelményrendszert érvényre juttatni, hanem a jogszabályalkotási folyamatnak is megfelelően nyitottnak, az úgynevezett *stakeholder*-ek, érdekelttek bevonásán alapúnak kell lennie. E témakörrel bővebben a IV. főfejezetben foglalkozom.

Az átláthatóság vertikális értelmezésének következő szintje a jogalkalmazási szint, amelyen leggyakrabban szervezeti átláthatóságot érthetünk, tehát azokat a követelményeket és azok érvényesíthetőségét, amelyek segítségével a hatósági jogalkalmazó szerv a jogszabályokban meghatározott feladat- és hatáskörét megfelelő hatékonysággal, a rá vonatkozó követelményeket minél teljesebb körben kielégítve, a belső érdekelttek – a hatósági jogalkalmazásban résztvevő személyzet – szempontjából is érthető módon, az integritás szempontrendszerét érvényre juttatva végezheti. A korábbiakban kifejtetteknek megfelelően ez a szint már függőségben végzi feladatellátást – működése nagyban függ a jogalkotási szinten megmutatózó jellemzőktől, és valamilyen szinten a politikai szint elvárásaitól és azok teljesülésétől is. A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtésében azonban ez a szint hihetetlen jelentőséggel bír, ugyanis a szervezeti átláthatóság, azon belül a tágabb értelemben vett integritásmenedzsment megvalósulása, megvalósítása nélkül az egyedi jogalkalmazási szint – tehát jelen értekezés központi tárgyának – átláthatósága értelmezhetetlenné válik, csupán egy idealisztikus álomképként tűnik fel az értelmezési horizont szélsőpontjain. Erre tekintettel

jelen értekezés V. főfejezetében foglalom össze azokat a legfontosabb követelményeket, irányokat és célokat, amely mentén ez a bizonyos szervezeti rend és értékirányultság valóban az átláthatóság megteremtésének irányába hathat.

A fentiekből következik az egyedi jogalkalmazási szint, amelynek során a hatósági jogalkalmazó szerv egyedi ügyben eljárva döntéseket hoz vagy egyéb közigazgatási tevékenységet végez és ennek keretében jogokat és kötelezettségeket állapít meg az ügyfél, ügyfelek irányába. Valójában ez az a szint, amelyen érdemben vizsgálhatóvá válik az eljárásjogi elemek és alapelvek érvényesülése az átláthatóság megvalósítása irányában, éppen ezért az értekezés ezt az értelmezési szempontrendszert fogja a horizontális vizsgálat megvalósításának szentelni. E vizsgálat tapasztalatait az VI. főfejezet tartalmazza.

Az átláthatóság érzetének intraperszonális kialakítása, tehát annak az állampolgári érzetnek a kialakítása, hogy az állampolgárok valóban bízzanak a saját államukban, elfogadják annak eljárásait, és e eljárásokban született döntéseket, hajlandóak legyenek ezen érzetek alapján önként követni a jogszabályokat, szűkebb tárgykörünkben a hatósági döntéseket. Valójában ez napjainkra minden közigazgatási rendszer egyik fő célkitűzése vagy annak kellene, hogy legyen, hiszen – ahogy azt majd részletesen kifejtem az értekezés vonatkozó részeiben – ennek segítségével érhető el az az állami tevékenységellátási hatékonyság, amelyre az egyes – a II., III. és IV. főfejezetben megvizsgált – államok, közigazgatásra vonatkozó tervezési dokumentumai törekednek. Éppen ezért fontossá válik az egyedi jogalkalmazási szint mellett a hatósági jogalkalmazó szervek nyitott kommunikációja, amely láthatóvá, érzékelhetővé teszi az államszervezet, azon belül a közigazgatás törekvését az átláthatóság megvalósításra, ennek keretében az átlátható működés és döntéshozatal kivitelezésére – e kérdésekkel ennek megfelelően önálló szerkezeti egységben, a jelen értekezés VII. főfejezetében foglalkozok.

Végül, elérve az intraperszonális szint kérdéseire, az elméleti jellegű megközelítés mellett minden más témakörhöz képest elengedhetlenné válik a téma empirikus jellegű vizsgálata annak érdekében, hogy azonosításra kerülhessenek azok a tényezők, amelyek valójában alakítják az egyes személyek megítélését, ügyfél élményét, átláthatósági érzetét. E témakör nem elhanyagolható tudományos eredményekkel szolgálhat a gyakorlati vonatkozásokat is értékelve, hiszen bármilyen jól átgondolt lehet egy vizsgált állam közigazgatási, azon belül a hatósági jogalkalmazás folyamatára vonatkozó koncepciója, bármennyire következetes és széleskörűen valósítja meg az egyes szinteken az átláthatóság növeléséhez szükséges intézkedések körét – mégis ezek az intézkedések nem tekinthetők eredményesnek, ha végül a legfontosabb címzettekben, az átláthatóság alanyának tekinthető

állampolgárok, a hatósági eljárások potenciális ügyfeleiben nem váltja ki azt a hatást, azt az egyelőre közelebbről meg nem határozott, a vonatkozó főfejezetben azonban részletesen kifejtett átláthatósági érzetet és ügyfélelégedettséget, amelynek elérésére törekszik.

Az imént felsorolt tényezők valójában egy *keresztfunkcionális elemzés* egyes részei összességében, amely azt vizsgálja, hogy a hatósági eljárás átláthatósága kialakításának és fenntartásának folyamatában, milyen szereplők, jogintézmények, és tényezők azonosíthatóak és azok pontosan milyen hatást fejthetnek ki az átláthatóság alakulására. Az egyes tényezők hatása végsősoron majd természetesen nem lesz azonos, sőt már előfeltételezésként is állítható, hogy ezek hatása az összképre akár eseteként változhat, mint ahogy minden egyes hatósági ügy lefolyásában is változhatnak egyébként is szabályozási elemek, a jogalkalmazói, ügyféli magatartás hatásai és így tovább, de mégis ezek egymásra utaltsága (tehát, hogy egyik tekintetében mutatkozó átláthatósági hiányok nem feltétlenül, sőt rendszerint nem pótolhatóak egy másik tényező, szereplő irányából) az összes vizsgált elemet relevánssá, szerepük értékelését elengedhetlenné teszi annak érdekében, hogy a hatósági eljárás átláthatóságáról bármit is meg tudjunk állapítani.

Meg kell jegyezni, hogy az értekezés a területi korlátokra tekintettel szinte kizárólag az államigazgatással foglalkozik, az önkormányzati igazgatás számos eltérő jellemzője miatt egy másik kutatás keretében vizsgálható. Így a fenti keresztfunkcionális elemzés az államigazgatás során lezajló hatósági eljárásokra koncentrál. Hasonló okokra visszavezethetően, az értekezés a nemzetközi szinttéről kimutatható, átláthatósághoz kapcsolódó elvárásokra- és követelmények feltárására és értelmezésére koncentrál, az egyes nemzeti megoldások – így a hazaiak is – az elvárások és követelmények megjelenését, érvényesülését hivatottak bemutatni.

Nem elhanyagolható az időbeli változások szerepének értékelése sem az elemzés során: az egyes jogintézmények, a szabályozói keret, sőt az általános- és szakpolitikai elképzelések köre is dinamikusan változik, s ez törvényszerűen hatást gyakorol az átláthatóság szempontból releváns tényezőkre és végül a hatósági eljárás átláthatóságára is, s nem feltétlenül minden esetben pozitív irányba – ennek megfelelően, a témakör vizsgálata során e vonatkozásokat is figyelembe kell venni, a *longitudinális elemzés* keretében. Jelen disszertáció ezeket a hatásokat, változásokat már nem önálló szerkezeti egységekben, hanem az egyes egységek elemzésének integráns részeként teszi meg, annak érdekében, hogy az értekezés koherenciája fenntartható maradjon.

3. Kutatási célkitűzések, hipotézisek

A disszertáció megalapozására szolgáló doktori kutatás tervezése során az alábbi kutatási célkitűzések kerültek meghatározásra:

- az átláthatóság fogalmának közigazgatási hatósági eljárás vizsgálati témakörében való értelmezése és definiálása, az átláthatóságra vonatkozó szakirodalmi álláspontok, nemzetközi jó gyakorlatok szintézisével,
- az átláthatóság fogalmából eredő általános kötelezettségek (átláthatósági követelmények) meghatározása a hatósági eljárás tekintetében,
- az átláthatósági követelmények jelenlegi és jövőbeni érvényesülésének vizsgálata a hatósági eljárás sarokköveinek számító jogintézmények tekintetében,
- a hatósági eljárás átláthatóságára vonatkozó fejlesztési lehetőségek meghatározása, a megvalósítási módok és lehetőségek elemzése.

A fent meghatározott kutatási célkitűzések elérése, és a választott témakör érdemi vizsgálata érdekében a kutatás során az alábbi hipotézisek kerültek megfogalmazásra:

- A hatósági eljárás átláthatósági fogalmának elemei elkülöníthetőek és legalább részben eltérőek, az átláthatóság központi fogalmához képest.
- A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése alapvető követelmény a jogalkotók és jogalkalmazók számára egy jogállamban.
- A közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul, mely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.
- Pusztán a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét (részleges null-hipotézis).

III. Az elért kutatási eredmények és azok hasznosítási lehetőségei

1. A hipotézisek vizsgálata során elért eredmények és azok hasznosítási lehetőségei

A *disszertáció első hipotézise* ahhoz kapcsolódott, hogy a doktori kutatás eredményei alapján elkülöníthetőek-e – tehát legalább részben eltérőek – a hatósági eljárás átláthatóságának fogalmi elemei az átláthatóság általános fogalmától. Ennek keretében a kutatás végeredményeként meghatároztam és elemzéssel igazoltam az átláthatóság jogtudományi értelemben vett fogalmát, amelyet az alábbiak szerint fogalmazhatunk meg:

Az átláthatóság jogi értelemben olyan alkotmányos és jogállami követelmény, amely arra irányul, hogy az átláthatóság alanya számára az átláthatóság tárgyát felfoghatóvá, érthetővé és folyamatában is értelmezhetővé tegye.

Ehhez viszonyítva a hatósági eljárás átláthatósága e fogalmi kör egyik speciális kérdéseként, témaköröként határozható meg. A doktori kutatás vizsgálódása alapján megállapítottam, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának követelményeit a vizsgált ország alkotmányjogi és elfogadott jogállami követelményei jelentik, ahogy azt láthattuk a mintaadó német és magyar követelményrendszer vonatkozásaiban. Lehatároltam a hatósági eljárás átláthatóságának alanyait is, akik **az értekezés megközelítésében az elsődlegesen az eljárás ügyfelei**, s csak másodlagosan az állampolgárok szélesebb köre, a társadalmi érdekeltek. Amíg az átláthatóság általános fogalmának alanyát jellemzően az állampolgárok széles körével azonosíthatjuk, addig a hatósági eljárás alanyainak – szűkebb értelemben véve – zártabb a köre és elsődlegesen az ügyfelekkel azonosíthatjuk azt. Ezen túl igazolhatóan megjelenik az átláthatóság lehetséges alanyai között a belső érintetti kör, a közigazgatás személyzete és egyes speciális hatósági, kvázi hatósági eljárások tekintetben pedig az érintett jogalkalmazó köztestület tagsága is.

Ezen túlmenően meghatároztam a hatósági eljárás átláthatóságának jogtudományi értelemben vett tárgyát a kutatási eredmények alapján, az alábbiak szerint:

- A hatósági eljárást szabályozó jogszabályok és azok kialakításának folyamata tekintetében - *átlátható, a társadalom, az érdekeltek bevonásán és széleskörű társadalmi konszenzuson alapuló jogszabályalkotási folyamat megteremtése, amely értelmezhető, egyértelmű és végrehajtható jogszabályi követelmények felállítására irányul.*
- A hatósági jogalkalmazó tevékenységet végző szervek, szervezetrendszerek tekintetében - *a teljes szervezetrendszerben, az egyes szervek kapcsolódásaiban,*

és az egyes hatósági jogalkalmazást végző szervek belső viszonyaiban is megmutatkozó integritás, jogszerűség, rend és megismerhetőség.

- *az egyedi hatósági eljárást befolyásoló tényezőkre tekintettel – a folyamatában is követhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység, amely adott tényállás esetén előre kalkulálható döntéssel zárul vagy a hatósági döntés létrehozása az érdekeltek bevonásán alapul. A döntés megtámadása esetén hatékony jogorvoslati lehetőség érhető el.*
- *végül a hatósági kommunikáció témakörére vonatkozóan - a társadalom és az érdekeltek megfelelő informálását szolgáló, következetes, érthető és nyílt kommunikáció a hatósági eljárás folyamatában és azon kívül, általánosságban a hatósági jogalkalmazó szerv szervezetével, működésével kapcsolatban.*

Az értekezés keretében megállapítottam a hatósági eljárás átláthatóságának korlátjait is: egyrészt az átláthatóság témakörében a fentiek alapján markánsan megjelenő információszabadságra épülő korlátokat (minősített-, személyes -, döntéselőkészítési- adatok és üzleti titkok köre), másrészt a hatósági jogalkalmazó tevékenység sajátosságaiból eredően a bizalmas ügykezelést és a jogalkalmazói tevékenység elsődlegességét. Az empirikus kutatás próbaméréseinek eredményei is összhangban állnak a fenti, elméleti és dogmatikai jellegű vizsgálódás eredményeivel.

A kutatási eredmények alapján megállapítható, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának jogtudományi szempontból értelmezhető fogalmi elemei igazolható módon elkülönülnek, rész-egész viszonyban állnak az átláthatóság általános és jogi értelemben vett fogalmától.

E kutatási eredmény leginkább a nemzetközi és nemzeti jogszabály alkotási tevékenység során hasznosulhat, ahol egy egységesített átláthatósági fogalom előrelendítheti az átláthatóság gondolatköréhez kapcsolódó követelményrendszer fejlesztését, gyakorlatba való átültethetőségét.

Az értekezés során kitűzött **második hipotézis** annak igazolásához kapcsolódott, hogy a hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése az alkotmányos szabályozás figyelembevételével visszavezethető-e arra, hogy alkotmányjogilag értelmezhető, jogállami követelményekre épül-e egy demokratikus jogállamban.

Az elemzés során az alábbi megállapításokra jutottam:

- **Az átláthatóság alkotmányos alapelveként vagy jogilag kötelező normaként jelenthet meg elsődlegesen az alkotmányos szabályozás területén.**
- Mind a német, mind pedig a magyar alkotmányjogi szabályozás tekintetében **az átláthatóságot a demokratikus hatalomgyakorlás elvéből vezethetjük le** a vizsgált alkotmánybírói határozatok és szakirodalmi álláspontok, valamint az értekezésben bemutatott elemzés alapján.
- A legfontosabb átláthatósági követelményeket a törvények kiemelkedő szerepe és a jogalkalmazás (közigazgatás) joghoz kötöttsége, a jogbiztonság és az alapvető jogok követelményrendszerének érvényre juttatása során azonosíthatjuk.

A kutatási eredmények alapján megállapíthatóvá vált, hogy a hatósági eljárás átláthatóságát biztosító jogintézmények, intézkedések és erőfeszítések visszavezethetőek a közigazgatásra vonatkozó alkotmányos és jogállami követelményekre és a vizsgálódás eredményeire tekintettel az átláthatóság megteremtése a hatósági jogalkalmazó tevékenység, mint közhatalmi jellegű tevékenység folyamatába e követelményeknek végrehajtását, érvényesülésük biztosítását jelenti és szolgálja.

E tekintetben a jogállami követelmények, az azokból következő átláthatóság tárgyát képező elvárások, a hatósági jogalkalmazási tevékenység során érvényesülő alapelvekkel együttesen vizsgálva legteljesebben az alábbiak szerint ragadható meg:

1. táblázat - Az eljárási alapelvek, a vonatkozó jogállami követelmények és a hatósági eljárás átláthatósága tárgyának kapcsolódási pontjai.

<i>Alapelv</i>	<i>Jogállami követelmény</i>	<i>Az átláthatóság tárgya</i>
<i>Joghoz kötöttség, jogszerűség elve (törvény előtti egyenlőség, egyenlő bánásmód)</i>	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe</i>	<i>Előre tisztázott követelmények mellett zajló, joghoz kötött, részrehajlásmentes hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
<i>Hatósági tevékenység ellátásának elve (hivatalbóliség)</i>	<i>A jogalkalmazás joghoz kötöttsége, a törvények kiemelkedő szerepe Jogbiztonság elve</i>	<i>Kalkulálható, előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
<i>Ügyfélre vonatkozó alapelvek (ügyfélorientáltság, ügyfelek kioktatása, stb.)</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Követhető és megismerhető, előre tisztázott követelmények mellett zajló, hatósági jogalkalmazási tevékenység</i>
<i>Hatékonyaság elve</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog</i>	<i>Kalkulálható, költségtakarékos, gyors és előre kiszámítható eljárás és döntés</i>
<i>Részvételi elv</i>	<i>Jogbiztonság elve Alapvető jogok érvényre juttatása – Tisztességes eljáráshoz való jog és információs jogok</i>	<i>Az érintettek bevonása a hatósági döntéshozatalba</i>
<i>Jogorvoslat elve</i>	<i>Alapvető jogok érvényre juttatása – tisztességes eljáráshoz, független jogorvoslathoz való jog</i>	<i>Hatékony jogorvoslati lehetőség</i>

Forrás: saját szerk., figyelembevéve az OECD Sigma, 2014, i.m. dokumentumban szereplő alapelveket.

Az értekezés **harmadik vizsgálati fókuszaként** meghatározva, foglalkoztam jelen disszertáció megalkotása során a hatósági eljárás átláthatóságával, cél-eszköz viszonylatban is. Ezen elgondoláson végighaladva **az átláthatóság, amelyet a hatósági jogalkalmazó tevékenység tárgykörében értelmezünk, valójában nem önmagában való, hanem célra irányított, céltudatos szabályozói modell szerint kibontott erőfeszítések összessége, amelynek központi célkitűzése a bizalomkeltésre irányul, s amely az állampolgárok és egyéb jogi entitások hatósági tevékenységbe és államba vetett bizalmát hivatott növelni.**

Ennek gyökerei visszavezetnek minket az átláthatóság általánosságban vett fogalmának, a politikai diskurzusban való kialakulásának gyökereihez. Jól megállapíthatóan kifejezte már ebben az időben is azt az irányultságot, hogy a modern államok csak akkor tekinthetnek magukra átláthatóként, ha nyílt kapcsolatot építenek fel a mindenkori politikai hatalmat legitimáló néppel, társadalommal, és folyamatos kommunikációval, elszámoltathatósággal biztosítják az állami működés betekinthetőségét ennek érdekében. Így válik értelmezhetővé elsőként az átláthatóság bizalomkeltő– és fenntartó hatása: **az átláthatóságnak erre a**

nyitottságra, betekintési, ellenőrzési lehetőségre tekintettel demokratikus legitimáló hatása lehet a közvetett demokratikus hatalomgyakorlásra épülő alkotmányos demokráciák tekintetében, s mint ilyen, minden államszervezet és kormányzat számára kulcsfontosságú lehet ezért az átláthatóság alanyainak bizalmát felépíteni és fenntartani.

A megvizsgált szakirodalmi primer jellegű felmérések eredményeiből leszűrhetjük az átláthatóság egyes érvényesülési platformjai kapcsán, kiemelten az egyedi hatósági ügyek döntéshozatalára gondolva itt: kimutatható, hogy erőteljes a kapcsolat mutatható ki az államilag szervezett társadalom önkéntes jogkövetése és az egyéni átláthatósági érzetek magas szintű reprezentációja között.

A fenti megállapítások és a doktori kutatás eredményei alapján igazolhatónak tekintem, hogy a közigazgatási hatósági eljárás átláthatósága a jogállami követelmények érvényre juttatása mellett alapvetően bizalomkeltésre irányul a kormányzati, azon belül a hatósági jogalkalmazás során.

Az értekezés utolsó hipotéziseként a disszertáció horizontális szempontjaként megvizsgáltam, hogy az átláthatóság megteremtése és fenntartása a hatósági eljárás folyamatában milyen kapcsolatban áll az eljárás a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tételére irányuló elképzelésekkel és intézkedésekkel.

A nemzetközi szakirodalom, az értekezés megállapításait összességében megvizsgálva az alábbi megállapításokra juthatunk e tényezők tekintetében:

- A hatósági eljárás átláthatóságának megteremtése során alapvető fontosságú a jogalkalmazó tevékenység kereteinek, így az eljárási határidőknek az előzetes tisztázása, annak érdekében, hogy kiszámítható, előzetesen kalkulálható eljárásokra számíthassanak a jogalanyok. Ez, ahogy a **hatékonyság elvének érvényre juttatásából eredő kiszámíthatóság, kalkulálhatóság, az eljárás és a döntés tekintetében magában hordozza az átláthatóság növelésének lehetőségét.**
- Mindazonáltal **a kormányzat hatékonyságnövelő intézkedései megfelelő bevezetési intézkedések nélkül,** az eljárások – egyéb feltételek változatlanul hagyása melletti – gyorsítása **szűkebb határidők előírásával az értekezésben kifejtett szempontrendszer és vizsgálódások alapján potenciálisan átláthatatlanabb viszonyokat eredményez, mintha az eredeti körülmények és követelmények között folytatnánk le az eljárást**

Az értekezés megállapításai alapján önmagában a hatósági eljárás hatékonyabbá vagy gyorsabbá tétele nem növeli a hatósági eljárás átláthatóságának mértékét, ezek megvalósítása csupán az egyik feltétele és nem a kiteljesedése az átláthatónak tekinthető hatósági jogalkalmazási folyamatoknak.

2. Következtetések és javaslatok az értekezésben tett megállapításokhoz kapcsolódóan

Az alábbiakban összefoglalóan közlöm az értekezésbe tett következtetéseket és javaslatokat, kiemelve a legfontosabb, elvi jellegű megállapításokat is:

1. Az egyes dokumentumok, ajánlások és iránymutatások sokszor **merőben eltérő megközelítésmóddal, koncepcióval közelítenek az átláthatóság elvárás- és követelményrendszeréhez, amely megnehezíti, egyes esetekben pedig el is lehetetleníti ezek következetes átültetését a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó szabályozásba és hatósági gyakorlatba.** Erre tekintettel **elemi fontosságú lenne az átláthatóság komplex, holisztikus megközelítésére törekedni,** még akkor is, ha az említett dokumentumok, csak a hatósági eljárás átláthatóságának egy részterületét szabályozzák.
2. Különösen fontos lenne a fentiekre tekintettel **az átláthatóság fogalmának, tartalmának tisztázása nemzeti szinten is,** mert a koncepcionális eltérések oda vezetnek, hogy végül az ezek alapján kialakuló, eljárásjogi szabályozásba, és főként a hatósági eljárás gyakorlatába fragmentáltan, az eredeti céltól és beágyazottságtól függetlenül érnek el az átláthatóság megteremtésére vonatkozó fejlesztési változtatások, amelyek épp ellentétes állapotokat, átláthatatlanságot hozhatnak létre.
3. **Hibásnak tekinthető az az koncepcionális elképzelés, hogy az átláthatóság csak és kizárólag az információszabadsághoz kapcsolódó követelmények érvényesítésével elérhető a kormányzati tevékenység gyakorlatába** és ennek következetes megvalósítása során nincs szükség más elvárások- és követelmények megvalósítására.
4. Átláthatósági szempontból kiemelt fontosságú lenne az értekezésben meghatározott részvételi formák közül elérni azt, **hogy minden jelentősebb, a hatósági jogalkalmazásra vonatkozó jogszabály-tervezet, koncepció vonatkozásában legalább a tájékoztatási szint** (amely nem egyenlő a jogszabályalkotási javaslat törvényhozó szerv honlapján való feltüntetésével) **megvalósuljon,** annak érdekében

a várhatóan széles társadalmi rétegek vagy szűkebb, de jelentősebben érintő érdekelti kör már ebben a fázisban tudomást szerezhessen az előkészítés alatt álló változtatások, újítások tekintetében.

5. Ezen túl nagy jelentőségű az átláthatóság fejlesztésében, ha ugyanezen **jogszabályok megalkotási, sőt a meglévő jogszabályok módosítási folyamataiban minél magasabb fokú társadalmi részvétel biztosítana a jogalkotó**, tehát nem csak a tájékoztatás, hanem konzultáció, párbeszéd vagy partnerség valósulhatna meg már ebben a fázisban is, előkészítve a lehetőséget a további együttműködésekre a jogszabály végrehajtása során.
6. A szabályozási koncepciók tekintetében, a különös és általános szabályok alapján hangsúlyt kell fektetni arra, hogy **különös eljárásjogi szabályozás elsődlegességére épülő jogrendszerekben figyelmet kell fordítani arra, hogy az átláthatóság alanyai megfelelő információ birtokában legyenek a közigazgatás rendszerei, a hatósági jogalkalmazási tevékenység és az érintett ügy, ügytípus vonatkozó jogi szabályai tekintetében**, mert az eligazodási képességük, és az eljárás megismerhetősége majd erős korrelációban lesz ezekkel a tényezőkkel, amelyek közvetlenül befolyásolják az átláthatóságérzetüket a disszertációban bemutatott empirikus eredmények alapján. Gyorsan változó, sokrétű joganyag tükrében csak többlet erőfeszítésekkel tartható ugyanazon a szinten az állampolgárok átlagos átláthatósági érzete, mint egy stabil, kevés jogszabályból álló szabályozási rendszerben.
7. Általánosságban is, de különös szabályozás primátusára alapuló modellnél kiváltképp oda kell figyelni **a magasszintű normavilágosságra, a lehetőségekhez mérten egyszerű, érthető kodifikációra**.
8. Általános eljárási szabályokkal is rendelkező jogrendszerekben azonban éppen **a különös szabályokkal való kapcsolódási pontok precíz közreadása az átláthatóság egyik fontos eleme**, annak érdekében, hogy az ügyfelek, pontosan, előre kiszámíthatóan megbizonyosodhassanak róla, hogy a hatósági ügy által érintett élet- és jogviszonyok tekintetében mely szabályozás lesz az irányadó ügyükben.
9. Ezekben a rendszerekben a szabályok **nem válhatnak olyan szinten absztrakttá, „alapelviessé”, hogy azok betartását a hatósági jogalkalmazó szerven vagy az eljárás további szereplőin ne, vagy csak áttételesen lehessen számonkérni**, mert a jogi igények ezirányú érvényesítésének problémája egyértelműen átláthatósági problémákat fog okozni.

10. Ezzel együtt is fontosnak tekinthető, hogy **az átláthatóság alapelvei szinten** (akár általános, akár különös szabályozást vizsgálunk), *expressis verbis* követelményként **is megjelenjen és így biztosítsa a vizsgált szabályozás értelmezésének megfelelő orientációját** és végsősoron, amennyiben a vizsgált jogrendszer erre egyébként lehetőséget biztosít, a részletrendelkezések vagy az azokra való hivatkozási lehetőség hiányában közvetlenül felhívható legyen az alapelv, mint a szabályozás átfogó, elemi követelménye.
11. Nagyon fontosnak találom kifejezni, hogy a szervezeti átláthatóságot garantáló külső és belső szabályozás tekintetében különösen **nagy figyelmet kell fordítani ennek az egyensúlyi helyzetnek a megtalálására: a jogszabályi és szervezeti szabályozás legyen elégséges az átláthatóságot korlátozó helyzetek kialakulásának megelőzéséhez, de felesleges módon, kiterjedten ne szabályozzon az állam semmilyen területet**, mert annak a szakirodalomban fellelhető tapasztalatok, és az értekezésben bemutatott érvelés alapján nem csak átláthatóságot, hanem hatékonyságot, szervezeti morált, motivációt, és számos egyéb szervezeti tényezőt rontó hatása van.
12. Az **átláthatóság fejlesztése tükrében a legfontosabb, legszükségesebb intézkedések e személyzet külső és belső tényezők, eszközök segítségével történő motiválásán fog alapulni**. Ebben csak az egyik dimenzió a felelősségre vonás, a büntetés, de ennél sokkal fontosabb szerepet töltenek be a pozitív motiváló tényezők: a következetes közszolgálati modell és életpálya, a korrupciónak elejét vevő méltányos díjazás és minden olyan eszköz, amellyel a közszolgálati dolgozókat a közigazgatás előirányozott értékeinek elfogadására, internalizációjára sarkalljuk.
13. A hatósági eljárást megelőző, ahhoz kapcsolódó és az eljárást követő információk, információforrások tekintetében az alábbi következtetések és javaslatok tehetőek meg: a közigazgatási hatósági eljárásra vonatkozó anyagi és eljárási, általános és különös jogi szabályozás laikusok számára kifejezetten bonyolult rendszerében **kifejezetten nagy szerepe lesz az információforrások tekintetében az ügymenetleírásoknak, tájékoztató anyagoknak és kormányzati tájékoztatásoknak**. E tekintetben legfontosabb következtetés és javaslat, hogy ezeknek **az anyagoknak mindenképpen meg kell maradniuk közérthetőnek, áttekinthetőnek, következetesnek és rövidnek**, ellenkező esetben nem tudják betölteni az átláthatóság kialakításába szerepüket. Az ügyfelekkel való kapcsolattartás során egy kényes egyensúlyt kell megvalósítani a hatósági

- jogalkalmazó szervnek (és nem mellékesen a tevékenység-ellátást segítő kormányzati elektronikus ügyfélkapcsolati rendszereknek): **egyszerre kell biztosítani a gyors, helytől és időtől független rendelkezésre állást, ügyintézés az állampolgárok számára**, miközben – az értekezés megállapításai szerint – **a kommunikációnak meg kell őriznie a személyesség momentumát is**, annak érdekében, hogy átlátható maradjon az eljárás, erre tekintettel komoly erőfeszítéseket kell tenni: egyrészt a hagyományos ügyintézés további elektronizálása és digitalizációja irányába, másrészt az elektronikus ügyintézés során olyan kiegészítő szolgáltatások megvalósítására, amely a szükségesnek tűnő személyes kapcsolatot erősíti vagy legalább helyettesíti.
14. **A döntések vonatkozásában** pedig mind a teoretikus megközelítés, mind a megvizsgált primer eredményei alapján **a hangsúlynak az érthetőségen, a megalapozottságon, a teljesíthetőségen kell lennie az átláthatóság biztosítása érdekében.**
15. A döntési átláthatóság témakörére vonatkozóan a diverzifikált döntéshozatali módszerek, s ezen belül **a mediáció alkalmazhatónak bizonyul közjogi, hatósági jogviszony keretében is.** A magánjogi viszonyokhoz való kötöttségéről való felfogás meghaladottá vált, a módszer túlzott egysíkú szemléletének eredményének tekinthető.
16. Azokban a hatósági eljárásokban, ahol már alkalmazást nyertek a mediatív, közvetítő jellegű technikák, ezek mind kiválóan működnek, tartalmilag magasabb értékűvé, könnyebben követhetőbbé, ügyfélközpontúvá teszik az eljárások lefolyását. Éppen ezért **ösztönözni kell más eljárástípusokban is bevezetését, ha arra az ügytípus ügyeinek természete általánosságban lehetőséget teremt, s nem ellentétes az eljárás alapvető céljával.**
17. A hatóságok eljáráson kívüli kommunikációja tekintetében meg kell állapítani, hogy **napjaink közigazgatási szerveinek minden korábbinál proaktívabb formában kell nyitnia a társadalomra**, a társadalmi változásokra és felismerni az ez irányába mutatkozó társadalmi igényeiket. A közigazgatásnak ennek megfelelően minden olyan lehetőséget meg kell ragadni – legyen az technikai vagy szabályozási – amely a rendelkezésre áll már jelenleg is és lendíthet a közigazgatási tevékenység átláthatóságán és annak kommunikációján. Ennek megfelelően **az átláthatóság növeléséhez tovább kell fokozni az online környezetben való jelenlétet**, ki kell terjeszteni a szervezet eredményeiről, törekvéseiről, rendelkezésre álló online információk körét, ezek nyilvánosságra hozatala nem a szervezet bizalmas információnak kitergetését szolgálja, hanem sokkal inkább a sokszor hangsúlyozott

ügyfélközpontúság elérését, a közigazgatás társadalmasítását, és ezáltal egy pozitívabb szervezeti kép kimutatását az átláthatóság jegyében.

18. Az atipikus hatósági eljárások esetén a szabály- és garanciarendszer felépítése, különösen annak egyszerűsítése nem járhat a garanciális szabályok félretételével, a vonatkozó szabályozási és értelmezési feladatok egyöntetű ágazati eljárásjogra való hátrításával. A garanciális szabályok definiálásának ésszerű és logikus színtere éppen az általános eljárásjogi szabályozás (ahol ez rendelkezésre áll), amely így minden igazgatási területhez tartozó hatósági ellenőrzés tekintetében egyértelmű követelményeket támaszt a hatósággal és az ügyfelekkel szemben, átláthatóvá téve a legfontosabb követelményeket.
19. A köztisztviselők és eljárásaik átláthatóságával kapcsolatban működésük alapvető feltételeihez kell visszanyúlni akkor, amikor ezek szervezetének átláthatóságát kívánjuk megragadni. A legfontosabb feltételeket elsősorban a rájuk vonatkozó jogi szabályozás, majd a belső szabályozottság és megfelelő működési folyamatok jelentik, hiszen ezek együttes, magasszintű megfeleltethetősége esetén beszélhetünk az elméleti szinten vett teljes átláthatóságról, amely az ideális állapotot tükrözi, s ehhez képest a reális működés minden esetben negatív irányba tér el. Az egyes feltételek nem függetleníthetők egymástól, azok kölcsönösen erősítik, gyengítik egymás hatásait a szervezet átláthatósága tekintetében.

IV. A doktorjelölt témakörben készült publikációinak jegyzéke

1. A doktori képzés megkezdése előtt

Civil szervezetek ügyféli jogállásban. A magyarországi társadalmi szervezetek közigazgatási hatósági eljárásban való részvételének jellemzői. In: Koncz István – Szova Iлона (Szerk.): *A Tudomány szolgálatában II. kötet - PEME IX. Ph.D. Konferencia.* Budapest, Professzorok az Európai Magyarországiért Egyesület, 2014. 127-137. o.

Civil szervezetek részvételi jellemzőinek vizsgálata a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Keresztes Gábor (Szerk.): *Tavaszi Szél 2015 - Spring Wind 2015 Konferenciakötet, III. kötet.* Eger, Líceum Kiadó, 2015. 27-41. o.

A hatáskör-elvonás tilalmának értelmezése a hatalommegosztás tükrében. In: Tuboly-Vincze Gabriella (Szerk.): *XIV. Országos Grastyán Interdiszciplináris Konferencia előadásai.* Pécs, PTE Grastyán Endre Szakkollégium, 2015. 96-105. o.

Civil szervezetek ügyféli részvétele a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Drinóczi Tímea (Szerk.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum 8. - A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai.* Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 179-198. o.

2. A doktori képzés időtartama alatt

A hatósági eljárás nyilvánossága. In: Nagy Noémi – Tóbi István (Szerk.): *Pro Scientia Aranyérmesek XIII. Konferenciája.* Pécs, Pro Scientia Aranyérmesek Társasága, 2017. 76-83. o.

Civil szervezetek és a társadalom részvételi lehetőségei a környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó Livia – Szikszai Attila (Szerk.): *XIII. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia.* Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2017. 280-285. o.

The Role Of Alternative Dispute Resolution in the Administrative Procedure. In: Özgür, Öztürk (Szerk.): *DAKAM'S International Social Sciences Meeting Conference Preceedings - International Conference on Law and Legal Studies, LAW STUDIES '17.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center, DAKAM, 2017. 53-58. o.

A közigazgatási hatósági eljárás nyilvánosságának biztosítása. In: Haffner Tamás – Kovács Áron (Szerk.): *III. Fiatalok Európában Konferencia – Tanulmánykötet.* Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2017. 85-93. o.

The Status of Minority Groups and Organizations in the Administrative Proceedings. In: Özgür, Öztürk (Szerk.): *Gender and Women's Studies '17 Conference Proceedings.* Isztambul, Eastern Mediterranean Academic Research Center, DAKAM, 2017. 117-122. o.

A közigazgatási hatósági eljárás személyi hatályának reformja: Előre- vagy visszalépés a hatósági eljárás ügyfélfogalmának egyszerűsítése? - A Szamel Lajos Tudományos Ösztöndíj (PTE-ÁJK) Megosztott I. helyezésben részesített pályamunkája. Pécs, A Jövő Közigazgatásáért Alapítvány, 2017. 26 o.

Atipikus hatósági tevékenység és döntéshozatal, különös tekintettel az új közigazgatási rendtartásra. (társszerzők: Fábrián Adrián, Pál Emese, Rózsás Eszter) *Pro Publico Bono*, 2017/1., 4-31. o.

A hatósági eljárás társadalmi ellenőrzésének lehetőségei. Pécs, Tudatosan a Környezetünkért Egyesület, 2018, 123 o. ISBN: 9786158022057.

A mediáció lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban. In: Márton Mónika (Szerk.): *Studia Iuvenum Iurisperitorum 9. - A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai.* Pécs, PTE Állam- és Jogtudományi Kar, 2018. 215-243. o.

The interpretation of transparency from the legal point of view. In: Haffner Tamás (Szerk.): *IV. Fiatalok Európában Konferencia - Tanulmánykötet.* Pécs, Sopianae Kulturális Egyesület, 2018. 155-163. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazhatósága a hazai hatósági eljárásokban. In: Svéhlik Csaba (Szerk.): *Gazdálkodástudományi kihívások a 21. században - Best of KHEOPS V. (2006-2018).* Bécs, Kheops Automobil-Kutató Intézet, 2018. 217-231. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárásban. A Magyar Nemzeti Bank és az Országos Bírósági Hivatal, AVR Senior 2018 pályázatának nyertes pályamunkája. Budapest, Magyar Nemzeti Bank, 2018. 46 o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 3(4), 2018. 90-98. o.

Gondolatok Finszter Géza: Rendészettan című műve kapcsán (társszerző: Fábián Adrián). *Új Magyar Közigazgatás* 11(4), 2018. 94-96. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a közigazgatási hatósági eljárás keretében. *Európai Jog* 19(1), 2019. 23-37. o.

Possibilities for the Application of Alternative Dispute Resolution Methods in the Administrative Procedure. In: Tonia, De Giuseppe; et. al. (Szerk.): *New Studies and Research in Social Sciences*. Róma, European Center for Science Education and Research (EUSER), 2019. 170-178. o.

Az alternatív vitarendezés lehetőségei a természet és környezet védelmét érintő hatósági eljárásokban. In: Szigyártó Livia - Szikszai Attila (Szerk.): *XV. Kárpát-medencei Környezettudományi Konferencia*. Kolozsvár, Ábel Kiadó, 2019. 280-285. o.

Integrity Advisors and the Development of Administrative Communication Culture. *European Journal of Multidisciplinary Studies* 4(1), 2019. 29-36. o.

Az integritás tanácsadókra értelmezhető kommunikációs követelmények a közigazgatás átláthatóságának tükrében. In: Koncz István – Szova Ilona (Szerk.): *A PEME XVIII. PhD - Konferenciájának előadásai*. Budapest, Professzorok az Európai Magyarországért Egyesület, 2019. 82-89. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára és nyitottságára. A Rézler Gyula Alapítvány ösztöndíj pályázatához készített zárótanulmány. Budapest, Rézler Gyula Alapítvány, 2019. 76 o.

Communication requirements interpreted to integrity consultants in the light of transparency in public administration. In: Csiszár Beáta – Bódog Ferenc – Mező Emerencia – Závodi Bence (Szerk.): *8th INTERDISCIPLINARY DOCTORAL CONFERENCE 2019 - CONFERENCE BOOK*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2019. 97-108. o.

Az alternatív vitarendezési módszerek alkalmazásának hatásai a hatósági eljárás átláthatóságára. In: Bendes Ákos – Nagy Melánia – Tóth Dávid (Szerk.): *Lépést tud-e tartani a jog a XXI. század kihívásaival?*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Doktori Iskola, 2019. 43-62. o.

Vízvédelem és elővigyázatosság - megjegyzések a 13/2018. (IX.4.) AB határozathoz. (társszerző: Pánovics Attila) JURA 2019/1., 305-309.

The Principles and Fundamental Requirements of the Transparency on the Public Administrative Proceedings. In: P., Suresh (Szerk.): *Proceedings of THE IIER. INTERNATIONAL CONFERENCE Dubai, UAE.* Dubai, International Institute of Engineers and Researchers (IIER), 2019. 1-4. o.

A köztisztviselők átláthatóságának egyes feltételeiről. Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok 1(1), 2020. 16-31. o.

Participation of NGOs and Minority NGOs in the Administrative Proceedings in Hungary and Poland. In: Csiszár Beáta – Hankó Csilla – Kajos Luca Fanni – Mező Emerencia (Szerk.): *9th Interdisciplinary Doctoral Conference 2020 - Conference Book.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem Doktorandusz Önkormányzat, 2020. 246-256. o.

A nemzetiségi civil szervezetek hatósági eljárásban való részvétele. Kutatási jelentés. Budapest, Waclaw Felczak Alapítvány, 2021. 51. o.

<http://real.mtak.hu/122674/1/HB%20-%20Kutat%C3%A1si%20jelent%C3%A9s%20-%20Waclaw%20Felczak%20Jagell%C3%B3%20%C3%96szt%C3%B6nd%C3%ADj%202021.pdf>

Közelebb vagy távolabb? - Gondolatok a fizikai kapcsolattartás hiányának és a közigazgatási hatósági eljárás átláthatóságának kapcsolatáról. In: Rixer Ádám (Szerk.): *A járvány hosszútávú hatása a magyar közigazgatásra.* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar Lőrincz Lajos Közjogi Kutatóműhely, 2021. 305-317. o.

A mesterséges intelligencia közigazgatási hatósági eljárásban való alkalmazhatósága a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében. In: Török Bernát – Zödi Zsolt (Szerk.): *Mesterséges intelligencia és az alapjogok.* Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 403-422. o.

Expanding Edges of Today's Administrative Law. (Jeton Shasivari [közösen szerkesztett könyv]). Bukarest, Románia, ADJURIS, 2021, 237. o. ISBN: 9786069497890

The Impact of the Government's Restrictive Measures on the Transparency of the Administrative Proceeding in the Context of the COVID-19 Pandemic. In: Hohmann Balázs – Shasivari, Jeton (Szerk.): *Expanding Edges of Today's Administrative Law.* Bukarest, Románia, ADJURIS, 2021, 154-162. o.

3. Megjelenés alatt álló közlemények

Az integritás tanácsadók tevékenységének vizsgálata online környezetben. In: Benkő János, et. al.: *Integritás tanácsadói tevékenység vizsgálata.* (Megjelenés alatt). Budapest, Dialóg Campus/Ludovika Egyetemi Kiadó, 2021. 86-125. o.

A mesterséges intelligencia hatósági eljárásban való alkalmazása és hatásai annak átláthatóságára. (Megjelenés alatt). In: Simon Levente – Bíró Árpád Levente: *Kárpát-medencei Magyar Doktoranduszok Interdiszciplináris Konferenciája. Tanulmánykötet.* Kolozsvár, Babes-Bolyai Tudományegyetem, 2021.

Interpretation the Concept of Transparency in the Strategic and Legislative Documents of Major Intergovernmental Organizations. (Megjelenés alatt). *Közigazgatási és Infokommunikációs Jogi PhD Tanulmányok* 1(1), 2021. 32-51. o.